

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. М. Брушневська, orcid.org/0000-0002-3381-6490

У статті обґрунтовано необхідність вивчення рівня сформованості зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку як індикатора мовленнєвої компетентності. Указано на залежність навичок комунікативної взаємодії з оточуючими людьми від базисного рівня лексико-граматичного структурування комунікативного висловлювання, якісного розвитку зв'язного мовлення. Прослідковано поетапність становлення зв'язного мовлення дітей від трьох до шести років із звичайним та порушеним розвитком мовленнєвої діяльності. Запропоновано результати експериментального вивчення сформованості навичок зв'язного мовлення дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення, аналізує їхню взаємозалежність від рівня пізнавального та мовного розвитку. Вказано на причини несформованості зв'язного мовлення, пропонує методи їхнього подолання шляхом використання авторської методики формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: зв'язне мовлення, діти дошкільного віку, загальний недорозвиток мовлення, мовленнєва діяльність.

PECULIARITIES OF STUDYING THE LEVEL OF FORMATION OF COHESIVE SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN WITH VIOLATION OF SPEECH ACTIVITY

I. Brushnevskia

Current trends in the study of children's general underdevelopment of speech are impossible without understanding and using the integration of psychological, psycholinguistic and neuropsychological approaches to the definition of pathological mechanisms and structure of this form of dysontogenesis speech. The aim of the article is to analyze the patterns of the development of connected speech as a component of the communicative component of speech activity in preschool children with general underdevelopment of speech. To determine the level of formation of connected speech a statement experiment has used and also a qualitative-quantitative analysis of the processing of the received data, their interpretation; molding experiment – to identify the ways of forming cohesive speech as a component of the communicative component of speech activity of preschool children with general speech development. The author has pointed to the dependence of communication skills with surrounding people from the basic level of lexical and grammatical structuring of communicative expression, the qualitative development of cohesive speech. The author has followed the phasing of developing of cohesive speech among the children from three to six years old with normal and impaired speech development. The results of an experimental study of the development of communication skills of children at the age of five with general underdevelopment of speech have offered, and also their interdependence with the level of cognitive and speech development has analyzed. The author has indicated the reasons for the lack of cohesive speech, has suggested the methods to overcome them by using the author's method of forming the communicative component of speech activity. The violation of auditory attention and memory processes of generalization and abstraction, the lack of understanding of grammatical and syntactic laws of word compatibility in the sentence, impoverishment of vocabulary and experience of communicative interaction are the key causes of unformed communication among children with speech disorders. In corrective work with preschool children, which have general underdevelopment of speech the main aim, is to develop a stable system of cognitive skills, speech knowledge, communicative experience, improving the skills of using probable operations at non-verbal and verbal levels. An important component of the work is the expansion of the range of communication interaction, which includes the ability to analyze their own and others' actions, to transfer previously acquired skills in similar situations.

Keywords: cohesive speech, preschool children, general underdevelopment of speech, speech activity.

Сучасні тенденції дослідження загального недорозвитку мовлення (ЗНМ) у дітей неможливі без розуміння та використання інтеграції психологічних, психолінгвістичних та нейропсихологічних підходів до визначення патологічних механізмів та структури цієї форми мовленнєвого дизонтогенезу. Вона демонструє зміщення акцентів із вивчення лінгвістичної феноменології недоліків на виявлення дефіцитарних та збережених ланок і рівнів психічної діяльності, співвідношення мовленнєвих та немовленнєвих компонентів у структурі мовленнєво-мисленнєвої діяльності, моделювання психолого-лінгвістичних і нейропсихологічних механізмів компенсційно-пропедевтичного впливу.

Одним із показників життєвої компетентності дитини дошкільного віку є її мовленнєва активність у різних сферах життєдіяльності, пов'язана з умінням встановлювати мовленнєву взаємодію з оточуючими людьми, використовувати комунікацію для задоволення власних потреб, грамотно будувати і висловлювати свої думки.

Багато науковців (О. Грибова, Л. Касілова, Ю. Кислякова, Л. Мороз та ін.) основним дефектом мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення вважають дефіцитарність їхніх мовленнєвих можливостей, порушення власне потенцій до розвитку мовлення [5, с. 13; 8, с. 57; 9, с. 63]. Вади функціонування мовленнєвої діяльності у дітей проявляються у зниженій мовленнєвій активності, недостатній увазі до мовленнєвого оточення, труднощах актуалізації знайомих слів, відсутності операції генералізації, перенесення засвоєної граматичної форми на інші слова, у порушенні програмування висловлювання, несформованості динамічного стереотипу (Б. Гріншпун, Р. Левіна, А. Маркова, О. Мاستюкова, Л. Трофименко, О. Усанова та ін.) [6, с. 83; 11, с. 172; 12, с. 15].

Найповніше комунікативний компонент мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку реалізується у процесі зв'язної комунікативної взаємодії. Багатоаспектність розвитку зв'язного мовлення дітей досліджувалась багатьма науковцями (А. Богуш, Н. Вашуленко, Н. Виноградова, Н. Гавриш, Т. Донченко, М. Жинкін, І. Зимня, К. Крутий, Т. Піроженко, О. Ушакова, Л. Федорович і т.д.) [1; 3; 7]. За умов типового розвитку становлення цієї ланки комунікативної діяльності відбувається поступово, разом з розвитком мислення, предметної діяльності, спілкування. У дітей із порушенням мовленнєвої діяльності, зокрема із загальним недорозвитком мовлення, цей процес має свої специфічні особливості.

Мета статті полягає в аналізі закономірностей розвитку зв'язного мовлення як складової комунікативного компонента мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів. Зокрема, для наукового аналізу, синтезу, порівняння, інтерпретації, систематизації даних наукових джерел із досліджуваної тематики застосовано визначення теоретичних позицій дослідження та його ключових понять шляхом вивчення психолого-педагогічної літератури; з метою верифікації наукових припущень і прогнозованих висновків – логіко-аналітичні (дедуктивні та індуктивні) методи.

Для виявлення рівня сформованості зв'язного мовлення використано констатувальний експеримент, якісно-кількісний аналіз обробки отриманих даних, їхня інтерпретація; формувальний експеримент – для визначення шляхів формування зв'язного мовлення як складової комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Актуальним для нашого дослідження є проаналізувати поетапність становлення зв'язного мовлення дітей від трьох до шести років, оскільки саме цей період дошкільного дитинства характеризується свідомою комунікативною потребою та активністю.

Мовлення дитини третього року починає набувати зв'язного характеру, удосконалюється розуміння мовлення оточуючих, значно активізується і збагачується власне. У наступний період (четвертий рік життя) відбувається перехід від ситуативного до контекстного мовлення. Це етап зародження монологічного мовлення.

У розвитку мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя відбуваються якісні позитивні зміни. Потреба у пізнанні навколишнього світу за допомогою підказок і пояснень дорослих стимулює розвиток у дітей пояснювального мовлення. Інтенсивно збагачуються активний і пасивний словники, зокрема, за рахунок слів-конкретних назв, функціональних ознак і властивостей, узагальнюючих слів, дієслів, що передають стани і переживання людини і т. д. Діти починають опановувати різні типи лексичних явищ (синонімія, антонімія, паронімія, деякі переносні, похідні слова). Відбувається вдосконалення граматичної складової мовлення, хоча аграматизми все ще мають місце. За умов звичайного розвитку п'ятирічні діти навчаються розрізняти всі звуки рідної мови, порівнювати їх за висотою, дзвінкістю і глухістю.

На п'ятому-шостому році життя дошкільник демонструє значні успіхи у збагаченні і розширенні діапазону мовленнєвої діяльності. Зростає зацікавленість до мовлення оточуючих, дитина може до кінця вислухати співрозмовника. Формується вміння формулювати запитання [14, с. 270].

Продовжується свідоме оволодіння монологічним мовленням, відбувається становлення таких форм як розповідь, опис, міркування з опорою на наочність. Закінчується засвоєння граматичних форм слів. Проте дітям ще складно самостійно і точно переказати зміст прочитаної казки, оповідання.

Глухов В. П. зазначає, що у мовленні дошкільників з'являються елементи дитячої мовленнєвої творчості – діти фантазують, вигадують події і персонажів, з якими не зустрічалися в реальності [4, с. 108].

Дитина на шостому році життя володіє зв'язним монологічним мовленням, може описати події, передати зміст мультфільму чи оповідання. Однак повноцінне оволодіння навичками монологічного мовлення можливе лише за умов цілеспрямованого навчання, формування комунікативної мотивації до його використання.

В основі розвитку зв'язного мовлення лежить достатнє володіння словником, граматичною будовою мовлення, уміння встановлювати логічні зв'язки між частинами комунікативного повідомлення. Однак, саме ця ланка лінгвістичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення є найбільш несформованою внаслідок первинного недорозвитку фонетико-фонематичної та лексико-граматичної складових.

Так, у дітей із загальним недорозвитком мовлення першого рівня зв'язне мовлення як таке відсутнє. При загальному недорозвитку мовлення другого рівня воно перебуває у стадії формування, діти користуються простими, непоширеними реченнями при елементарних спробах розповісти про себе, свою сім'ю, актуальні для них події. Зростання умотивованості комунікативного спілкування спонукає до пошуку необхідних лексико-граматичних одиниць, їхнє об'єднання у єдину змістову одиницю.

Діти із загальним недорозвитком мовлення третього рівня в процесі особистісної комунікації активно використовують елементарні прості речення. Побудова простих поширених, складних речень різних типів демонструє порушення не лише морфологічної системи мови, а й синтаксичної структури речення. Характерними залишаються грубі порушення як розуміння, так і відтворення висловлювань, зміна синтаксичної структури висловлювання при збереженості його змісту. При складанні описів, переказів діти розуміють логічну послідовність побудови сюжету, однак у висловлюваннях обмежуються лише перерахуванням дій, предметів та їхніх частин. Через недостатній розвиток довільної уваги та пам'яті фіксуються пропуски окремих елементів, переплутування імен дійових персонажів, зміна сюжетної лінії. На цьому робить акцент у своїх дослідженнях Р. Лалаєва [10, с. 124].

Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення четвертого рівня характеризується наявністю розгорнутого фразового мовлення з елементами фонетико-фонематичного та лексико-граматичного недорозвитку. В активному мовленні наявні всі частини мови, прості граматичні форми вживаються правильно, з'являються спроби побудови складнопідрядних та складносурядних речень. Діти вільно складають розповіді з власного досвіду, за серією сюжетних картинок, описують ілюстрації. Однак наявними залишаються аграматизми, недостатнє розуміння змін значення слів за допомогою афіксів, розрізнення морфологічних елементів, що виражають значення числа та роду, розуміння логіко-граматичних структур, що виражають причинно-наслідкові, часові та просторові відношення [13].

Формування зв'язного мовлення у дітей, що мають порушення мовленнєвого розвитку, має цілий ряд особливостей, з'ясувати які мало проведення діагностичних проб. Експериментальне дослідження проводилося упродовж 2018–2019 рр. з дітьми п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення третього рівня, які є вихованцями спеціалізованих логопедичних груп закладів дошкільної освіти (ЗДО) № 5, № 9, № 28, № 39 Луцької міської ради Волинської області. Вони становили I групу.

Для порівняльного аналізу ці ж діагностичні проби проводилися з дітьми п'ятого року життя ЗДО № 5 Луцької міської ради, що мають типовий мовленнєвий розвиток (II група).

Експеримент включав в себе завдання відтворити послідовність розгортання сюжету за картинками, скласти речення за окремими сюжетними малюнками, за серією сюжетних малюнків, переказ знайомої казки, складання оповідання за малюнком або серією сюжетних малюнків.

Кількісний аналіз отриманих результатів засвідчив, що 45,8 % дітей із ЗНМ справились із запропонованим завданнями на достатньому рівні, 54,2 % дітей – на низькому. Для порівняння – 51,8 % дітей із ЗМР засвідчили високий рівень, 48,2 % дітей – достатній.

Якісний аналіз проведення діагностичних проб засвідчив наявність фразового мовлення у дітей із ЗНМ, яке складається здебільшого з простих речень. При спонуканні педагога до побудови і використання складносурядних і складнопідрядних речень їм було складно це зробити без розгорнутої педагогічної допомоги: уточнень розгорнутого характеру, підказки у використанні сполучників, збагачення речення синонімами, порівняннями, фразеологізмами. Це свідчить про порушення слухової уваги і пам'яті, процесів узагальнення і абстрагування, нерозуміння граматичних і синтаксичних законів сполучуваності слів у реченні, недостатність лексичного запасу.

Реалізація завдання «Виклади розповідь з картинок» на імпресивному рівні показала, що у дітей п'ятого року життя I групи здебільшого порушене розуміння логічної послідовності розгортання подій, яку вони продемонстрували при викладанні зображень. Вони викладали картки в необґрунтованій послідовності, не вдаючись до розуміння семантичних відношень. Лише допоміжні запитання педагога (*Подумай, що було спочатку, а що потім. Яку картинку ти покладеш другою? Третьою?*) спрямовували увагу дітей п'ятого року життя на виокремлення характерних ознак зміни сюжету, прогнозування появи наступної. Під керівництвом дорослих їм вдавалося викласти картинки в логічній послідовності.

Це дає нам підстави вказувати на несформованість операції невербального ймовірного прогнозування у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Варто також зауважити, що після кількаразового виконання

аналогічних завдань якісний показник наблизився до норми (зріс із 45,8 % виконання на достатньому рівні до 67,2 %).

При виконанні завдання скласти речення за окремими сюжетними малюнками було зафіксовано, що діти І групи розуміють зміст запропонованої простої ситуації, правильно відповідають на поставлені запитання. Однак при самостійному складанні речень з опорою на наочність у них виникають помітні труднощі. Елементарні синтаксичні конструкції були малоінформативними. Часто змістовий акцент було зміщено на другорядні елементи.

Відмічається несформованість операції узагальнення, порушення алгоритму семантичного і тематичного відбору слів при програмуванні побудови висловлювання. Здебільшого діти перераховують окремі предмети та їхні частини на малюнку, використовуючи прості речення (*Дівчинка скаче. Собачка дивиться. Хлопчик кидає м'яч*). Складні синтаксичні конструкції дітьми майже не використовуються.

Характерними особливостями виконання проб «Склади речення за серією малюнків», «Склади оповідання за малюнком або серією сюжетних малюнків» були:

- порушення реалізації внутрішнього мовного плану у зовнішнє мовлення (наявне розуміння змісту не реалізується у мовленні через труднощі програмування змісту фраз);
- відсутність цілісності бачення сюжету, фрагментарність змістової реалізації висловлювання внаслідок недорозвитку процесів узагальнення і абстрагування;
- труднощі у визначенні смислових зв'язків між частинами розповіді, послідовності розгортання сюжету (*спочатку черв'як знайшов ціле яблуко, а лише потім зробив у ньому хатинку*);
- порушення операцій аналізу і синтезу мовного матеріалу в процесі прогнозування мовленнєвого висловлювання;
- відсутність складних синтаксичних конструкцій (*Мишка побачила кульку. Вона надула кульку. Мишка і кулька полетіли*);
- лексична збідненість самостійно складених речень (*Котик спить. Мишка заховалася. Мишка взяла тлущочку. Мишка п'є молоко. Котик встав. Молока немає*);
- наявність стійких аграматизмів, помилки в узгодженні числівників з іменниками, прикметників з іменниками в роді, числі і відмінку (*т'ї хлопчиків, чейвоний куйка, чев'як живе на яблуко, куйка поетів*);
- порушення звуко-складового оформлення висловлювання (*вемішелька, гунесицька, яб'юко, табуметка*).

Окремо варто зауважити особливості психоемоційного стану дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. Розуміючи, що їм не вдається якісно виконати поставлене завдання, у них відмічалися розгубленість, апатія, бажання уникнути розгорнутого мовлення, чимшвидше перейти до наступного виду роботи або навпаки – відволікання на малозначимі елементи, пригадування і коментування схожих сюжетів із власного життя.

Виконання наступної проби передбачало переказ знайомої казки («Колобок», «Коза-дереза», «Рукавичка») без опори на наочність. Це завдання виявилось складним для діагностованих обох груп: 31,4 % дітей із ЗНМ виконали його на достатньому рівні, 68,6 % дітей – на низькому (у II групі у 56,4 % дітей – високий рівень, у 43,6 % – достатній).

При переказі зафіксовані труднощі програмування змісту фраз, пропуски окремих фрагментів казки, зміна логічної послідовності подій. Характерним було порушення зв'язності, смислові невідповідності (перенесення окремих елементів однієї казки на іншу). Відмічалось недостатнє розуміння змін значення слів за допомогою суфіксів та префіксів (*прийшов, зайшов, обійшов, відійшов, вовчик, вовчище*). Більшість дітей із загальним недорозвитком мовлення потребували словесних та наочних підказок педагога.

Якісний аналіз допущених помилок дає підстави говорити про порушення всіх аспектів лексико-граматичного структурування комунікативного висловлювання (вибір слів і алгоритм їхнього розташування, граматичне та звукове оформлення), якісний недорозвиток зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Для формування основних складових мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із порушеннями мовленнєвої діяльності нами було розроблено, апробовано та впроваджено методику формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення [2].

Реалізація основних положень методики планується та здійснюється у відповідності до ключових критеріїв та показників сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. У корекційній роботі з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення за мету ставиться формування стійкої системи пізнавальних навичок, мовленнєвих знань, комунікативного досвіду, удосконалення навичок застосування операцій ймовірного прогнозування на невербальному та вербальному рівнях.

Важливим компонентом роботи є розширення діапазону комунікативної взаємодії, яка включає у себе уміння аналізувати власні та чужі дії, переносити набуті раніше навички в аналогічні ситуації.

Зміст запропонованих напрямів роботи ґрунтується на виявлених особливостях розвитку: порушеннях мовленнєвого розвитку, особливостях зорової та слухової модальності, недорозвитку психічного процесу сприймання, операцій уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій, зокрема, несформованості операції ймовірного прогнозування.

Пріоритетним для нашого дослідження був моніторинг результатів сформованості навичок зв'язного мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. Адже в практичній основі комунікативного компонента мовленнєвої діяльності є сформовані вміння і навички відтворення послідовності розгортання сюжету за картинками, складання речень за окремими сюжетними малюнками, за серією сюжетних малюнків, переказ знайомої казки, складання оповідання за малюнком або серією сюжетних малюнків.

Отримані показники засвідчили, що у цілому у дітей із загальним недорозвитком мовлення зафіксовано: 17,6 % – високий рівень, 76,4 % – достатній, 6,0 % – низький. У КГ показники якісно інші: 7,2 % високий рівень, 55,4 % – достатній, 37,4 % – низький (див. рис. 1). 72,9 % дітей п'ятого року життя із звичайним мовленнєвим розвитком показали високий рівень виконання завдань, 27,1 % – достатній.

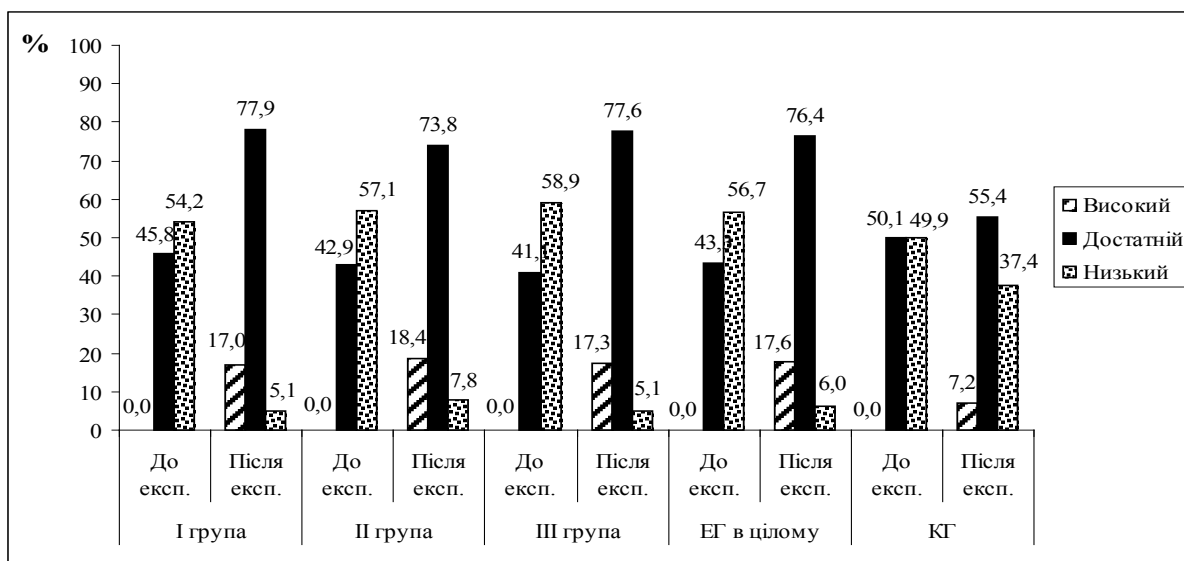

Рис. 1. Показники сформованості навичок зв'язного мовлення дітей п'ятого року життя із ЗНМ (у %).

Якісний аналіз проведення діагностичних проб засвідчив:

- наявність фразового мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення, до складу якого входять здебільшого прості поширені речення, рідше (з допомогою педагога) – складносурядні та складнопідрядні речення;
- покращення розуміння логічної послідовності розгортання подій дозволило дітям достатньо аргументовано відтворити послідовність запропонованих картинок. Це свідчить про результативність розвитку мнестичних процесів, образно-логічного мислення, операції ймовірного прогнозування, комунікативного досвіду дітей;
- вживання у комунікативній діяльності змістовних, граматично оформлених синтаксичних конструкцій стало результатом достатньої сформованості операцій узагальнення, навичок оволодіння алгоритмом семантичного і тематичного відбору слів при програмуванні побудови висловлювання;
- комунікативні висловлювання дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення характеризуються змістовим збагаченням, розширенням діапазону пізнавальної зацікавленості, різноманітністю використаних лексичних одиниць, покращенням граматичної та синтаксичної побудови, спрямованістю на комунікативну взаємодію з однолітками та дорослими;
- порушення слухової уваги і пам'яті, процесів узагальнення і абстрагування, недостатнє розуміння граматичних і синтаксичних законів сполучуваності слів у реченні, збідненість лексичного запасу та досвіду комунікативної взаємодії залишаються ключовими причинами несформованості зв'язного мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення.

Порівняльний аналіз отриманих результатів сформованості зв'язного мовлення як основного показника комунікативного компонента мовленнєвої діяльності в усіх досліджуваних групах (зростання високих показників від 0 % до 17,6 %) дає підстави стверджувати про ефективність запропонованої

методики формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення.

Література

1. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш. – Харків : «Ранок», 2011.
2. Брушневська І. М. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: методика формування : навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення / І. М. Брушневська, Ю. В. Рібцун. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2020.
3. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку / Н. В. Гавриш. – Луганськ : Альма-матер, 2004.
4. Глухов В. П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим речевым недоразвитием: учебно-методическое пособие / В. П. Глухов. – Москва : АРКТИ, 2002.
5. Грибова О. Е. Проблемы реализации коммуникативного подхода в обучении детей с тяжелой речевой патологией / О. Е. Грибова // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2002. – № 2. – с. 12-18.
6. Гриншпун Б. М. Развитие коммуникативных умений и навыков у дошкольников в процессе логопедической работы над связной речью / Б. М. Гриншпун, В. И. Селиверстов // Дефектология. – 1988. – № 3. – с. 81-84.
7. Зимняя И. А. Речевая деятельность и психология речи. Основы теории речевой деятельности / И. А. Зимняя / отв. ред. А. А. Леонтьев. – Москва : Наука, 1974. – С. 64-72.
8. Касілова Л. С. Корекційно-розвивальна робота з дітьми із загальним недорозвитком мовлення / Л. С. Касілова // Таврійський вісник освіти. – 2013. – № 3. – С. 56-60.
9. Кислякова Ю. Н. Воспитание и обучение детей с тяжелыми нарушениями речи / Ю. Н. Кислякова, Л. Н. Мороз. – Минск : НИО, 2007.
10. Лалаева Р. И. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя) / Р. И. Лалаева. – Санкт-Петербург : СОЮЗ, 1999.
11. Левина Р. Е. Нарушения речи и письма у детей: Избранные труды / Р. Е. Левина / Ред.- сост. Г. В. Чиркина, П. Б. Шошин. – Москва : Аркти, 2005.
12. Маркова А. К. Психология усвоения языка как средства общения / А. К. Маркова. – Москва, 1974. – с. 10-33.
13. Akhmetzyanova A. The specifics of anticipatory consistency of children with speech pathology / A. Akhmetzyanova // Middle East J. Scientific Res., 16: 927-931. DOI: 10.5829/idosi.mejsr.2013.16.07.11956
14. Wilson L. Learning to Read and the Preschool Years / L. Wilson // Childhood Education: Infancy though early adolescence. – 2012. – № 4. – p. 270-271.

References

1. Bohush A. M. Movlennievyyi komponent doshkilnoi osvity / A. M. Bohush. – Kharkiv : «Ranok», 2011.
2. Brushnevskaya I. M. Komunikativnyi komponent movlennievoi diialnosti u ditei: metodyka formuvannia : navch.-metod. posib. dlia roboty z ditmy iz porushenniamy movlennia / I. M. Brushnevskaya, Yu. V. Ribtsun. – Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD, 2020.
3. Havrysh N. V. Metodyka rozvytku zviaznoho movlennia ditei doshkilnoho viku / N. V. Havrysh. – Luhansk : Alma-mater, 2004.
4. Gluhov V. P. Formirovanie svyaznoj rechi detej doshkol'nogo vozrasta s obshhim rechevym nedorazvitiem: uchebno-metodicheskoe posobie / V. P. Gluhov. – Moskva : ARKTI, 2002.
5. Gribova O. E. Problemy realizacii kommunikativnogo podhoda v obuchenii detej s tjazhelej rechevoj patologiej / O. E. Gribova // Vospitanie i obuchenie detej s narushenijami razvitiia. – 2002. – № 2. – s. 12-18.
6. Grinshpun B. M. Razvitie kommunikativnyh umenij i navykov u doshkol'nikov v processe logopedicheskoi raboty nad svyaznoj rech'ju / B. M. Grinshpun, V. I. Seliverstov // Defektologija. – 1988. – № 3. – s. 81-84.
7. Zimnjaja I. A. Rehevaja dejatel'nost' i psihologija rechi. Osnovy teorii rechevoj dejatel'nosti / I. A. Zimnjaja / отв. red. A. A. Leont'ev. – Moskva : Nauka, 1974. – S. 64-72.
8. Kasilova L. S. Korektsiino-rozvyvalna robota z ditmy iz zahalnym nedorozvytkom movlennia / L. S. Kasilova // Tavriiskyi visnyk osvity. – 2013. – # 3. – S. 56-60.
9. Kisljakova Ju. N. Vospitanie i obuchenie detej s tjazhelymi narushenijami rechi / Ju. N. Kisljakova, L. N. Moroz. – Minsk : NIO, 2007.
10. Lalaeva R. I. Korrekciya obshhego nedorazvitiia rechi u doshkol'nikov (formirovanie leksiki i grammaticheskogo stroja) / R. I. Lalaeva. – Sankt-Peterburg : SOJuZ, 1999.
11. Levina R. E. Narusheniia rechi i pis'ma u detej: Izbrannye trudy / R. E. Levina / Red.- sost. G. V. Chirkina, P. B. Shoshin. – Moskva : Arkti, 2005.
12. Markova A. K. Psihologija usvoeniia jazyka kak sredstva obshheniia / A. K. Markova. – Moskva, 1974. – s. 10-33.
13. Akhmetzyanova A. The specifics of anticipatory consistency of children with speech pathology / A. Akhmetzyanova // Middle East J. Scientific Res., 16: 927-931. DOI: 10.5829/idosi.mejsr.2013.16.07.11956
14. Wilson L. Learning to Read and the Preschool Years / L. Wilson // Childhood Education: Infancy though early adolescence. – 2012. – № 4. – p. 270-271.